Machiavelli'nin İnsan Doğası Düşüncesinin Siyaset Kuramına Etkisi[1]

The Effects of Machiavelli's Thought of Human Nature on His Polittical Theory

Berfu BOYRAZ[2]

Geliş tarihi: 19.11.2019, Kabul tarihi: 15.02.2020, Basım tarihi: 10.05.2020

Öz

Bu çalışma, Niccolò Machiavelli'nin siyaset felsefesinde, onun insan doğasına ait görüşlerinin nasıl bir etkisi olduğunu araştırmaktadır. Öncelikle Machiavelli'nin insan doğası düşüncesi ve Machiavelli düşüncesinde *virtu* ve *fortuna* kavramları; Rönesans'ın felsefi temelleri ve o dönem İtalyasının siyasal yapısı göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Ardından Machiavelli'nin insan doğası hakkındaki görüşlerinin siyaset kuramındaki veya daha kapsamlı bir ifadeyle, Machiavelli'nin toplumsal düzenin oluş aşamasından başlayarak kurduğu tüm devlet sistemi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu çerçevede çalışmanın temel argümanı, Machiavelli'nin siyaset kuramını rasyonel, kötü, bencil ve kurnaz olarak tanımladığı insan doğası düşüncesine paralel olarak mutlak güç, yasa, ordu ve din üzerinden oluşturduğudur. Bu çerçevede çalışma ayrıca, literatürdeki Machiavelli hakkında yapılan farklı değerlendirmelere ve Machiavelli'nin genel siyaset teorisi üzerine farklı bir bakış açısı oluşturmaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler : *İnsan doğası felsefesi, siyaset felsefesi, Machiavelli.*

Jel Kodları : *H80, H83*

Abstract

This study examines that the effects of Machiavelli's view of human nature on his political philosophy. Primarily, Machiavelli's ideas and assumptions on human nature and his novel concepts of *virtu* and *fortuna* are examined by taking into consideration the philosophical essentials of Renaissance and the Italian political structure in that era of time. Then, the effects of Machiavelli's views on human nature on his political theory, or more comprehensively, on the whole state system that is envisioned by him since the formation of social order are also examined in that part of the study. In this sense, the main argument raised in this study is that Machiavelli has developed his own political theory based on absolute power, law, army and religion with reference to his view of human nature depicted by him as rational, evil, selfish and cunning. In this context, the study also tries to creat

[1] Bu çalışma, "Machiavelli'nin İnsan Doğası Düşüncesinin Siyaset Kuramına Etkisi" isimli yüksek lisans tezinden makaleye dönüştürülmüştür.
Tez çalışmamda olduğu gibi, tezin makaleye dönüştürülmesi aşamasında da değerli bilgilerini benimle paylaşan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Ceren Kalfa Ataay'a teşekkürlerimi sunarım.

[2] Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Doktora Öğrenci,
Berfboyrazz@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-5852-3806

http://dx.doi.org/10.25294/auiibfd.734208

different perspectives on different reviews about Machiavelli in the literature and on the general political theory of Machiavelli.

Keywords: *Philosophy of human nature, political philosophy, Machiavelli.*

Jel Codes: *H80, H83*

Giriş

Siyaset bilimi literatürü incelendiğinde, birçok siyaset kuramcısının insana ve doğaya dair açıklamalar yaptığı ve bu açıklamalar üzerinden kuramlarını inşa ettiği görülmektedir. Batı siyasal düşünceler tarihi açısından bu durumun ilk örnekleri, Antik dönemde görülmeye başlamaktadır ve insana ve doğaya dair bilgilerin ruhani kaynaklardan edinildiği Orta Çağ döneminde dahi, düşünürlerin insana ve doğaya dair açıklamalarda bulunduğu görülmektedir. Ancak yine de bu açıklamaların doruk noktasına ulaştığı dönemin, Batı siyasal düşünceler tarihi için Rönesans olduğu söylenebilir. Çünkü bu dönemde insan, birey olarak ilk defa anlamlandırılmaktadır ve böylece toplumsal yaşamın temeli haline gelmektedir. Diğer bir ifadeyle bu dönemde, toplumdan ayrı bir parça olarak insanın keşfi gerçekleşmiştir.

Düşünürlerin kuramlarında insan doğası tanımlamaları yapmalarının temel sebebi, aslında siyaset kavramının en genel tanımında aranabilir. Bilindiği üzere siyaset en genel tanımıyla, insanların bir arada yaşamalarını sağlayacak toplumsal düzenin yaratılmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla kaynağını insandan alan siyaset, elbette insanın doğasına uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Broecke'ye göre, düşünürlerin siyaset kuramlarında doğa ile ilgilenmelerinin iki temel sebebi vardır. Bunlardan ilki, kuramcıların toplumsal düzen için fikirler üretirken evrensel bir bakış açısına sahip olmak istemeleridir. İkinci sebebe göre ise kuramcıların doğa ve toplumun birbirlerinden farklı unsurlar olduğunu kabul etmeleriyle birlikte, doğayı toplumsal düzenin sürekliliğini sağlayabilmek için hesaba katmalarıdır (Broecke'den akt. Yakar, 2014:132). Dolayısıyla her iki sebep de toplum ve doğa arasında bir ilişki kurulduğunun açık göstergesidir. Ancak literatür taraması yapıldığında, siyaset kuramlarının analizlerinde doğa ve toplum arasındaki ilişkinin ihmal edildiği görülmektedir.

Niccolo Machiavelli de 1469-1527 yıllarında yaşamış Rönesans döneminin önemli düşünürlerinden biridir ve eserleri incelendiğinde Machiavelli'nin siyaset kuramını ve kuramındaki insan doğasına dair düşüncelerini aktarış şeklinin, doğa ve siyaset arasında bir köprü kurduğu ve bu iki düşünceyi farklı olgular olarak düşünmediği görülmektedir. Bu sebeple Machiavelli'nin siyaset kuramının analizinde, onun insan doğası tanımlamaları büyük bir öneme sahiptir ve dikkatle incelenmelidir. Ancak bu şekilde Machiavelli'nin siyaset kuramının temel anahtarı bulunabilir. Bu çerçevede çalışmanın amacı, Machiavelli'nin yaşadığı dönemin siyasal ve

toplumsal özellikleri hesaba katılarak, Machiavelli'nin insan doğası tanımlamalarının siyaset felsefesine nasıl bir etkisi olduğunu sorgulamak ve siyaset felsefesi hakkındaki farklı yorumları insan doğası görüşüyle uzlaştırmaktır. Çalışmada, temel kaynaklar olarak seçilen *Prens* ve *Tutis Livius'un ilk On Kitabı Üzerine Söylevler* eserleri nitel araştırma yöntemine uygun olarak kavramsal karşılaştırma yöntemi ile incelenmiştir. Buna ek olarak konu ile ilgili makale, tez ve belgeler incelenerek literatür taraması yapılmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda çalışmada ilk olarak, Machiavelli'nin insan doğası düşüncesinin ve siyaset kuramının oluştuğu tarihsel arka plan incelenecek ve dönemin İtalya'sının siyasal ve toplumsal özelliklerine değinilecektir. Ardından Machiavelli'nin insan doğası hakkındaki düşünceleri ve *fortuna* ve *virtu* kavramlarının Machiavelli düşüncesindeki anlamları analiz edilmeye çalışılacaktır. Son olarak çalışmada Machiavelli'nin siyaset kuramının genel özelliklerine değinilerek, insan doğası düşüncesi ile siyaset kuramı arasında herhangi bir ilişki ortaya konulacaktır.

1.İtalya'nın Siyasal Yapısı, Klasik Miras ve Rönesans'ın Etkisi

Düşüncelerin analiz edilmesi ve belli bir bağlama oturtulması çok boyutlu bir incelemeyi gerektirmektedir. Çünkü düşünceler birbiriyle bağlantılı oluşumların bir araya gelmesinin ürünüdür. Machiavelli'nin düşüncelerinin üzerinden yaklaşık beş yüz yıl geçmesine rağmen siyasette kurnazlığı, ikiyüzlülüğü ve kötü niyeti meşrulaştırıldığı düşünülmektedir. Bu bakış açısı zamanla daha da öteye götürülerek, Machiavelli'nin düşünceleri, çatışan tarafların kullandığı savunma mekanizmalarından biri haline gelmiştir (Baldini, 2018:18). Machiavelli'nin bu kötü ünü, onun düşüncelerinin eksik bir incelemeye tabii tutulduğunun göstergesidir. Çünkü Machiavelli'nin düşünceleri incelenirken, tüm düşünürlerin düşüncelerinin analiz edilirken yapılması gerektiği gibi, onun düşünsel zemininin tüm arka planı hesaba katılmalıdır. Bu bağlamda Machiavelli'nin, yaşadığı dönemin İtalya'sı ve dönemin en önemli özelliklerinden biri olan Rönesans değerleri de incelenmelidir. Çünkü Machiavelli'nin düşünceleri hem dönemin İtalya'sının siyasal hayatı hem Rönesans değerleri hem de bunların ötesinde bir değerler bütünüdür.

Nitekim Machiavelli'nin siyaset kuramını anlattığı iki temel eseri olan *Prens* ve *Tutis Livius'un ilk On Kitabı Üzerine Söylevler* isimli eserler incelendiğinde Machiavelli'nin, yaşadığı dönemin siyasal ve toplumsal olaylarına bir cevap aradığı görülmektedir. Machiavelli'nin sürgün hayatının eserleri olan bu çalışmaların tarihi hakkında literatürde farklı bilgiler bulunmakla birlikte Skinner'ın (2004:135) kabul ettiği tarihe göre, Machiavelli *Prens* eserini 1513 yılında ve bu eseri tamamladıktan sonra da 1519 yılından önce *Söylevler*'i tamamlamıştır.Bu iki temel eser incelendiğinde

ise Machiavelli'nin çalışmalarının arka planındaki temel amacın İtalyan siyasal birliğinin kurulması olduğu anlaşılmaktadır.

Machiavelli'nin eserlerindeki bu amaca paralel olarak, 1490'larda İtalya'da neredeyse bir düzineden fazla farklı bağımsız siyasal aktör bulunmaktadır. Bunlar krallık, dükalık, derebeylik, şehir devletleri ve cumhuriyet yönetimleridir. Bu aktörler içerisinde ise beş hâkim güç[3] ortaya çıkmaktadır ve aktörler sürekli bir çatışma halindedirler (King, 2018:20). Dönemin hâkim güçleri olan kilise ve İmparatorluk da İtalya üzerindeki siyasal yetke tartışmalarının diğer aktörleridir. Dolayısıyla kent devletleri, bağımsızlıkları için imparatorluk ve kiliseyle de mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Diğer bir ifadeyle, İtalyan kent devletlerinin temel dinamiklerinden biri, İtalya'daki siyasal aktörlerin savaşımı olduğu kadar bu aktörlerin, dönemin hakim güçlerine karşı verdikleri "özgürlük" mücadelesi de İtalya'nın siyasal yapısının diğer bir temel dinamiğini oluşturmaktadır (Ağaoğulları, 2015:291-292). İmparatorluk, krallıklar ve kilise arasındaki çatışmalar arasında kalan küçük kent devletlerinin bağımsızlıklarını farklı siyasal aktörler karşısında korumaya çalışırken verdikleri bu mücadele, İtalyan kentlerinin yurttaşlık bilincine sahip olmalarıyla sonuçlanmıştır (Skinner, 2014:23).

Machiavelli de bu özgürlük anlayışı ve yurttaşlık bilincinden etkilenerek, siyaset felsefesini "yurtseverlik" ilkesi üzerinden şekillendirmektedir. Machiavelli İtalya'nın özgürlük mücadelesine paralel olarak bir yöneticinin yurtseverliğini, dış güçlere karşı bağımsızlık, istikrarlı bir devlet yönetimi, buna bağlı olarak geliştirilecek yasal uygulamalarda ve tüm bunlarla doğrudan ilişkili olarak, yöneticinin kazandığı ün ve şöhrette kendini gösterdiğini düşünmektedir. (Strauss, 2017:88).

Machiavelli'nin yaşadığı dönemin bir diğer özelliği de İtalya'da feodal yapıların çözülmeye başlaması, özerk kent yapılanmalarının oluşması ve ticaretin hızla artmasıyla oluşan, ekonomik hareketliliğin bir sonucu olarak ortaya çıkan Rönesans ve hümanizm değerleridir (Şenel, 1990:356). Oluşan bu kültürel zemin, tüm dünya tarihi için yeni bir başlangıcı simgelemektedir. Zira bu çerçevede oluşan düşünceler yumağı, sadece Avrupa'yı Orta Çağ'dan kopartmayacak aynı zamanda insan için yeni bir keşfi de simgeleyecektir (Skinner, 2014; Senemoğlu, 2016:78). İnsanın yeniden keşfi, hümanizmin de klasik örneklerinden beslenerek gelişmeye başlamasıyla sonuçlanmıştır. Hümanizm, temel argümanı insanın evrensel niteliklerinin merkeze alınarak geliştirilmesi olan felsefi akımların tümü olarak tanımlanabilir. Bu dönemde hümanistlere göre, Antik kültürün ahlaksal değer yargıları Hristiyanlık ve diğer tüm dinlerden daha üstün niteliktedir (Kadıoğlu, 2011:159-160).

[3] Milano Düklüğü, Venedik Cumhuriyeti, Napoli Krallığı, Papalık Devletleri ve Floransa (King, 2018: 20).

Rönesans insanı da bu düşünce sistematiğinden esinlenerek kendini bulmak ve aydınlanmak için ruhani öğretilere sığınmak yerine aklını kullanarak fikirler üretmeye başlamıştır (Febvre, 1995:67). Bu dönemde insan, artık Tanrı'nın lütfuna bağımlı bir varlık değil; kendi aklına egemen, özgür iradeli ve hem iyi hem de kötü tutkulara sahip bir varlık olarak görülmektedir (King, 2018:11). Böylece Rönesans insanı, Orta Çağ insanının hem doğası gereği günahkâr oluşundan hem de edilgen karakterinden sıyrılmayı başarmıştır (Genç, 2017:75). Ernst Bloch'a (2002:7-8) göre, Rönesans insanının en temel özelliği etkin olmasıdır. Bu dönemde insan, çalışkanlığı ve üreticiliği ile kendisinin ve dolayısıyla da dünyanın yazgısını etkilemeye başlamış ve çalışıyor olmasını ahlaksal yargıların dışında bırakmıştır.

Machiavelli de yaşadığı dönemin bu düşünsel zeminine paralel olarak siyaset felsefesinin odak noktasını, insan ve insana ait düşünceleri olarak belirlemektedir ve düşüncelerini teolojik temelli açıklamalardan kurtarmaktadır. Bu bağlamda da Machiavelli'nin modernitenin kurucuları arasında sayıldığı söylenebilir (Baldini, 2018:17)[4]. Öte yandan, Machiavelli'nin düşünce sistematiğinin Rönesans dönemi düşünürlerinden farklılaştığı noktalar da bulunmaktadır. Örneğin, Rönesans düşünürlerinin aksine Machiavelli'ye göre, insanın rasyonel oluşu sadece retorik eğitimi ve antik düşüncelerin öğrenilmesinden kaynaklanmamaktadır. Ona göre insan, zamana ve koşullara uyum sağlayabildiği sürece rasyoneldir (Machiavelli, 2017b:193). Ayrıca Machiavelli, Antik kültürün toplulukçu yapılanmasının aksine insanın toplumdan bağımsız, kendi hayatının mimarı olduğunu da düşünmektedir. Ancak yine de Machiavelli'nin düşüncelerinde de kamusal refahın ön planda olduğu görülmektedir. Lefort'a göre de Machiavelli antik kültürü sorgusuz bir şekilde kabul etmemektedir ve antik kültürün yanlış uygulamalarının olduğunu da düşünmektedir. Örneğin Machiavelli'ye göre, Antik kültürün "erdem" düşüncesi ve hayata yüklediği anlam, iktidarın eylemlerini kabul etme ve iktidarın yanlış eylemlerine karşı direnmeyi engellemektedir. Bu da Orta Çağ Hristiyan öğretinin dayattığına benzer bir

[4] Bu konu hakkındaki farklı bir görüş Machiavelli'nin sadece Rönesans döneminin bir düşünürü olması sebebiyle modern sayılabileceği yönündedir. Zira bu düşünceye göre modernite içinde meşruiyeti de barındırmaktadır ancak Machiavelli'nin siyaset felsefesi meşruiyetle ilgilenmemektedir (Akal, 2018:38). Bununla birlikte Akal'ın bu konu hakkındaki değerlendirmeleri, Machiavelli'nin modern siyaset bilimi açısından herhangi bir etkisinin olmadığını iddia etmek değil, Machiavelli'nin politik söyleminin moderniteyi aşarak evrensel bir söyleme dönüştüğünü belirtmektedir. Buna göre Machiavelli, sadece skolastik düşünceyi değil modern meşruiyetin de ardıllarını reddederek devlet yönetimine evrensel bir bakış açısı kazandırmıştır. Akal (2018:26-42), Machiavelli hakkındaki bu değerlendirmesini "Machiavelli, Makyavelizm ve Meşruiyet Sorunu" adlı makalesinde, Machiavelli'nin eserlerinden alıntılarla örneklendirerek pekiştirmektedir. Bu konu için önerilebilecek başka bir değerli okuma Enzo Baldini'nin (2018:11-26) "Machiavelli, Makyavelizm ve Siyasi Modernite" başlıklı makalesidir .

şekilde insanları uysallaştırmaktadır. (Lefort'dan akt. Bumin, 2018:91). Yine de yukarıda da ifade edildiği üzere Machiavelli'nin düşüncelerine hâkim olan insanın, bireysel gücü ya da *virtu*'su ve cumhuriyet yönetimine olan sempatisi Rönesans değerlerinden kaynaklanmaktadır.

Öte yandan Rönesans döneminde oluşan kilise ve feodal düzene karşı tepki ve hâkim yönetim biçiminin monarşi olmaya başlaması da Machiavelli'nin politik söylemini etkilemiştir. Örneğin Machiavelli'nin İtalya için ulusal birlik arzusu ve bu amaçla kurulacak yeni düzende tek bir egemene olan vurgusu dönemin bu özelliklerinden etkilendiğinin göstergesi olarak sayılabilir (Öztürk, 2014:79). Bununla birlikte yukarıda da aktarıldığı üzere siyasal yetke tartışmaları sanıldığının aksine, Rönesans döneminin bir "şiddet çağı" olmasına sebep olmuştur (Smith'den akt. Öztürk, 2014:79). Bu durum da Machiavelli'nin siyaset felsefesini, güç odaklı olarak şekillendirmesine ve savaşı yaşamın bir kaynağı olarak görmesine neden olmuştur (Öztürk, 2013:185).

Sonuç olarak, dönemin düşünsel altyapısı; Rönesans ve hümanizm değerleri Machiavelli'nin politik söyleminin temeline insana ait düşüncelerini koymasını, dönemin toplumsal ve siyasal olayları; İtalya'nın parçalı siyasal yapısı ve İtalya üzerindeki siyasi yetke tartışmaları ise insanı bir kaos ortamında gözlemlemesine sebep olmaktadır.

2.Machiavelli'de İnsan Doğası ve Fortuna ve Virtu Kavramları

Siyaset literatürü için Machiavelli'nin siyaset felsefesinin bilimselliği, onu çağının önceki düşünürlerinden ayıran en temel noktadır. Bu durum, Machiavelli'nin düşüncelerini teolojik açıklamalardan kurtarmasıyla açıklanabilir. Ancak yine de Machiavelli'nin düşüncelerindeki bu özellik tek başına Machiavelli'nin bilimselliğini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu noktada Althusser'in (2010:29) Machiavelli'nin bilimselliği üzerine yaptığı açıklama daha kapsamlı bir değerlendirme olacaktır. Althusser'e göre (2010:28-29) Machiavelli'nin bilimselliği onun düşüncelerinin belirli bir "özneyi" hedeflememesinden kaynaklanmaktadır. Yani Machiavelli'nin siyaset kuramı, herhangi bir özne için değildir. Her yönetim erki bu kurama uyum sağlayabilir. Böylece Machiavelli, her bilimsel söylem gibi kendi söylemini özne belirlemeden oluşturur. Bu durum, Machiavelli'nin eserlerinin birçok sayfasında göze çarpmaktadır. Eserlerinde, hükümet çeşitlerini sürekli bir döngü içerisinde aktarması, yasalar ve göreneklerin ortak inşası ve tüm bunların odak noktası olan insanın hep var olan özelliklerinin, yani doğasının belirtilmesi; insanın duyduğu sonsuz arzu ve kötülüğünün vurgulanması gibi örnekler Machiavelli'nin siyaset felsefesini evrensel olana odakladığının göstergelerindendir (Althusser, 2010:28-29).

Ancak yine de bu durum hümanizm değerlerindeki evrensel olana odaklanma ile karıştırılmamalıdır. Çünkü Machiavelli, olaylar üzerinden yola

çıkar ve "şeylerin doğası" onun için, "şey"in durumlar üzerindeki fiili gerçekliği olarak ifade edilir (Althusser, 2010:31). Machiavelli öznenin bu fiili gerçekliğini, eserlerinde insan doğasının evrensel özellikleri olarak aktarmaktadır. Çünkü Machiavelli için politik olanın evrensel özellikleri yoktur, politik olan her şey zamanla değişebilir. Evrensel ve kalıcı olan ise insanın doğasıdır (Maclntyre'dan akt. Öztürk, 2013:186). Machiavelli'ye göre *"insanlar her zaman bir ve aynı doğayla doğarlar, yaşarlar ve ölürler."* (Machiavelli, 2017b: 72).

Mahiavelli'nin insana atfettiği evrensel özellikler, Machiavelli'nin siyaset felsefesinin mihenk taşı olarak nitelendirilebilir. Nitekim Machiavelli, prense öğüt verirken sıklıkla ona, insan doğasını hatırlatmaktadır: *"(…) İnsanların hepsi iyi olsaydı, bu öneri iyi olmazdı; ama insanlar kötü oldukları ve sana verdikleri söze bağlı kalmayacakları için sen de onlara verdiğin söze bağlı kalmak zorunda değilsin* (Machiavelli, 2017a:212). *Söylevler*'de de yine buna benzer bir anlatımla siyaset kuramını açıkladığı görülmektedir: *"(…) bir devlet planlayan ve onun için yasalar düzenleyen kişinin, insanların kötü olduklarını ve özgür hareket alanı buldukları zaman ruhlarındaki kötülüğe göre davranacaklarını önceden varsayması gereklidir* (Machiavelli, 2017b:36).

Machiavelli'ye göre insanın en evrensel özelliği, sürekli bir elde etme arzusudur. İnsan, doğası gereği sahip olma arzusuyla hayatını şekillendirmektedir. İnsan, her şeyi arzulayacak ama her şeyi elde edemeyecek bir doğayla yaratılmıştır. Machiavelli'ye göre insanı diğer canlılardan ayıran özellik de budur ve aynı zamanda bu özellik insanın en temel çelişkisini oluşturmaktadır. Çünkü büyük bir ele geçirme arzusuyla yaratılan insan, aynı doğa tarafından sınırlandırılmaktadır (Machiavelli, 2017b:216). Machiavelli bu sebeple, insanı doğanın dilencisi ya da sakatlanmış bir hayvan[5] olarak görmektedir (Yakar, 2014:133):

> "Ele geçirme arzusu, gerçekten de çok doğal ve olağan bir şeydir ve gücü yeten insanlar bunu yaptıklarında her zaman övülecek ya da (en azından) yerilmeyeceklerdir; ama bunu yapacak güçleri olmadığında ve her ne olursa olsun böyle bir şeyi yapmak istediklerinde hata etmiş olurlar ve kınanmayı hak ederler." (Machiavelli, 2017a:88). "Ayrıca insanın istekleri doymak bilmez; çünkü doğa onlara her şeyi arzulama gücü verirken talihin onlara arzularına ulaşmaları için verdiği güç küçüktür; sonuç ise zihinlerde sonu gelmez bir memnuniyetsizlik, ulaşılacak şey için bir bezginlik olur(...) (Machiavelli, 2017b:216).

[5] Machiavelli bu benzetmeyi *Altın Eşek* isimli şiirinde yapmaktadır. Şiirde Machiavelli, yaralı, sakat, başarısız hayvanlardan bahsetmektedir. Ancak Machiavelli'nin şiirde hayvanlardan değil çevresindeki insanlardan bahsettiği düşünülmektedir (Detaylı bilgi için bkz. Yakar, 2014:133-134).

İnsanın bu evrensel özelliği aynı zamanda tarihsel olguları da etkileyecek niteliktedir. Steven Forde'ye göre (1992:377), Machiavelli'nin insana atfettiği bu elde etme arzusu, Machiavelli'nin savaşın nedenlerine verdiği en önemli cevaplardan biridir. Machiavelli, savaşın sebeplerini ele alırken, savaşı emperyalizmin bir yansıması olarak görmektedir. Bununla birlikte Machiavelli'ye göre, insanın içindeki bu elde etme arzusu doğanın kaynaklarının kıt olmasından da kaynaklanmaktadır. Bu durum insanları birbirleriyle rekabete sokarak, bencil ve kıskanç bir yapıya sahip olmalarına sebep olmuştur (Öztürk, 2014:80). Sonuç olarak Machiavelli, Prens eserinde insan hakkındaki görüşlerini şöyle özetlemektedir: "*Çünkü insanlar hakkında genel olarak şu söylenebilir: nankör, gelgeç gönüllü, sahtekâr ve hilebaz (…) (Machiavelli, 2017a: 205).*

Sonuç olarak Machiavelli, sahip olduklarıyla yetinemeyen, sahip olma arzusundan kurtulamayan ve bu arzusu için her türlü kötülüğü yapabilecek bir insan doğası tanımlaması yapmaktadır (Anglo, 2001:102). Paul A. Rahe (2005:44), Machiavelli'nin insana evrensel özellikler atfetmesi sebebiyle, insanın bu kötü doğasının bir şekilde son bulacağı düşüncesine katılmadığını belirtmektedir. Bu sebeple Machiavelli'ye göre insanlar, doğanın veya zorunlulukların kendilerini yapmaya zorladıkları şeyleri yapmaktadırlar. Ancak Machiavelli'nin bu açıklamaları, Hristiyan düşüncesinin ilk günah söyleminden kaynaklanmamaktadır. Machiavelli bu açıklamalarını, dünyevi hayatla ilişkilendirmektedir ve rasyonel bir insan tanımlaması yapmaktadır (Ağaoğulları, 2015:327).

Machiavelli tanımladığı bu insan doğasına paralel olarak ahlak ve erdem tanımlamalarını da Orta Çağ düşüncesinden kopartarak yine fikirlerinin oluştuğu düşünsel zemine, yani Rönesans'a uygun olarak insanın rasyonelliği ile açıklamaktadır. Buna göre, ahlaki kurallar ve erdemli davranışlar kaynaklarını ruhani otoritelerden almamaktadırlar çünkü insan aklı sayesinde iyiyi ve kötü seçebilecek kabiliyete sahiptir (Ağaoğulları, 2015:327). Bununla birlikte Machiavelli'nin felsefesinde *fortuna*[6] *ve virtu*[7] kavramları Rönesans dönemi ve klasik dönem örneklerinden farklı bir anlam da kazanmaktadır. Buna göre *virtu*'nun *fortuna*'yı etkileyebilmesinin yolu zamana ve koşullara uyum sağlayabilme yeteneğine bağlıdır. Diğer bir ifadeyle, Machiavelli için

[6] Antik Yunan ve Roma kültüründe talih, şans ve buna bağlı başarıların Tanrıçasıdır. Bununla birlikte *fortuna* insanlara sadece şans, iyi talih ve başarı getirmemekte, insanların başına gelen kötü şeylerden de sorumlu olmaktadır Bir insan için *fortuna*'nın en güzel armağanı, erdem, onur ve şöhrettir. (Matheson, 1994 Akt.; Okan, 2016:4).

[7] Latince kökenli virtu kavramı ise Antik Yunan ve Roma kültüründe talih tanrıçasını etkileyebilecek erkeksi özellikler olarak tanımlanan güç, cesaret ve erdem anlamlarını taşımaktadır.

erdem tarihsel kabullere dayanan bir ahlaki özellik değil, insanın etkin olma durumudur (Armaner, 2018:97)[8].

Waller Newell'e (1987:612) göre, Machiavelli'nin *virtu* ve *fortuna* kavramları konusundaki anlayış ve bakış açısı siyaset felsefesinin orijinalliğinin merkezini oluşturmaktadır. Machiavelli, geliştirdiği erdem anlayışında, özellikle ahlak ile siyaset arasına koyduğu kesin çizgilerle hümanist gelenekten ayrılmaktadır (Öztürk, 2014:79). Çünkü Machiavelli'ye göre, aslında ahlak kuralları insanların insaniyetsizliklerinin temel nedenini oluşturmaktadır. Ahlakın, Hristiyan düşüncesindeki gibi "merhametli" davranışlar üzerinden şekillenmesi yerine, ahlakın insanlığa olan faydası temelinde şekillenmesi gerekmektedir. Machiavelli, ancak böyle bir ahlak tanımlamasının dünyada yaşanan tüm vahşeti dindirebileceğini düşünmektedir (Strauss, 2017:91).

Machiavelli *virtu* kavramı için eserlerinde, herhangi bir tanımlama yapmasa da *virtu* kavramını tam bir tutarlılık içinde kullanmaktadır. Machiavelli *Söylevler*'de *virtu* kavramını halk için de kullansa da, kavramı hangi anlamda kullandığını açıkladığında *Prens* eserindeki anlamıyla kullandığı anlaşılmaktadır (Skinner, 2004:81). Machiavelli'ye göre *virtu,* prensi *fortuna*'nın esintilerinden koruyabilecek ve Tanrıçanın iyiliğini cezbedecek, böylelikle şöhret, onur ve zafer kazandıracak ve hükümeti için güvenlik tesis edecek yetkinlikleri veren bir kavramdır (Airaksinen, 2011:5-6). Machiavelli'ye göre, talihin eylemleri veya "doğanın mekanik zorunluluğu" ancak siyasal erdem *(virtu)* ile dengelenebilir. Dolayısıyla Machiavelli için erdem tarihsel kabullere dayanan bir ahlaki özellik değil, insanın etkin olma durumudur (Armaner, 2018:97).

Forde'ye (1992:387) göre ise Machiavelli için *virtu* kavramının anlamı, gerekliliğe uyum sağlamaktan başka bir şey değildir. Prens eğer *fortuna* ile ittifak yapmak istiyorsa onun yolundan yürümelidir. Bu sebeple prens, ahlaki kurallara bağlı kalarak geleneksel erdemi gerçekleştirmek yerine her durum karşısında geçerli kılabilecek erdeme sahip olmalıdır. Bunun anlamı, Machiavelli'ye göre *virtu*'nun, önceden belirlenmiş değerler ve kurallara göre, diğer bir ifadeyle herkes için doğru olanı ifade eden davranışlara denk gelmediğidir (Öztürk, 2014:83).

Sonuç olarak, Machiavelli'nin siyaset felsefesini temellendirdiği insan doğasına ait görüşleri, insanın kötü bir doğaya sahip olduğu düşüncesi üzerine kuruludur. Bununla birlikte Machiavelli'ye göre insan, rasyonel bir varlıktır ve aklı yoluyla kendi hayatının mimarıdır. Bu insan doğası

[8] Zelyüt (2018:57) Machiavelli'nin *virtu* kavramını *ozzio* kavramının zıt anlamlısı olarak kullandığını belirtmektedir. Buna göre *ozzio* kavramı, "tembellik, miskinlik, aylaklık, uyuşukluk, gamsızlık" vb. anlamlara gelmektedir ve Machiavelli ise bu kavramın tam zıttı olarak *virtu* kavramını kullanmaktadır. Yani Machiavelli, yöneticiye etkin olmayı öğütlemektedir.

tanımlaması, Machiavelli'nin siyaset felsefesinde *virtu'nun* insanın yazgısı karşısındaki etkinliğinde somutlaşmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu sebeple insan zamana ve koşullara uyum sağladığı sürece erdemlidir. Yöneticinin *virtu'su* ise tarihsel olarak kabul edilen genel ahlaki ve dini değerlerin dışında, toplumun mevcut durumlar karşısında ortak iyiliğinin ve refahının gerçekleştirilmesinde yatmaktadır.

3.Machiavelli'nin İnsan Doğası Görüşünün Siyaset Kuramına Etkisi

Yukarıda aktarıldığı üzere Machiavelli, insanı bir ve aynı doğaya sahip varlıklar olarak tanımlamaktadır ve bu evrensel doğanın en temel özelliğini de ele geçirme arzusu olarak belirleyerek, insana bencillik, kurnazlık, nankörlük gibi kötü özellikler atfetmektedir. Ancak Machiavelli, insan doğası hakkında bu tanımlamaları yaparken ona rasyonel özellikler ekleyerek kötü doğasını dünyevi hayatla ilişkilendirmektedir. Machiavelli'nin tanımladığı bu insan doğası varsayımı, onun siyaset kuramı ile paralel ögeler taşımaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Machiavelli'nin genel siyaset teorisi üzerindeki insan doğası görüşünün nasıl bir etkisi olduğu incelenecektir.

Machiavelli'nin insanları bir ve aynı doğaya sahip olarak tanımlaması, onun siyaset felsefesinin en temel özelliklerinden birisini ortaya çıkarmaktadır. Buna göre Machiavelli'nin siyaset felsefesi, tarihsel olgulardan kaynağını alır (Öztürk, 2014:77). Yani Machiavelli'nin siyaset kuramında geçmişte yaşananlar gelecek için bir ışık tutar. Çünkü ona göre, tarih incelendiğinde görülecektir ki tüm insanlık aynı isteklere sahip olmuştur ve bu istekler için oluşturulacak olan yöntemlerde, tarih kılavuz olarak kullanılabilir (Armaner, 2018:100). Dolayısıyla denilebilir ki, insanlığın tecrübe ve deneyimleri Machiavelli'nin politik söyleminin ana temasını oluşturmaktadır: *"Onda, dünyada olup bitenler üzerine azimli okumalarımdan ve uzunca deneyimlerimden öğrendiklerim ve bildiklerimle yola çıktım."* (Machiavelli, 2017b:1).

Ancak Machiavelli'nin bu tutumu, aynı zamanda insan doğasına olan bakış açısıyla çelişir gözükebilir. Çünkü insan doğasının sabit olarak kabul edildiği ve bu sebeple insan eylemlerinin birbirini tekrar eden yapıda olması yani tarihin tekerrürden ibaret olması, insanların tecrübelerinden ders çıkarabilmesini nasıl mümkün kılabilir? Diğer bir ifadeyle, herkes kötü bir doğaya sahip ise tecrübe ve telkinler onları nasıl iyiye yönlendirebilir? (Öztürk, 2014:81). Bu noktada Ağaoğulları'nın (2015:327) Machiavelli'nin insan doğası felsefesine yönelik değerlendirmesi bu çelişkiyi ortadan kaldırabilir. Buna göre Machiavelli, insana kötü bir doğa atfederken onu aynı zamanda rasyonel bir varlık olarak da değerlendirmektedir. Bu sebeple onun kötü doğası evrensel ve içgüdüsel olmakla birlikte olaylar ve ilişkiler bağlamında değişebilir niteliktedir.

Machiavelli, ideal olanı arayan tüm kuramlara karşı, var olan gerçekliğin oluşturduğu gereklilik üzerine kurulu bir siyasal bakış açısı geliştirmektedir. Böyle bir durumda da Machiavelli için, ahlaksal tüm yargılar ve bu ahlaksal yargılardan kaynağını alan iktidarın meşruluğu da önemini yitirmektedir (Gülenç, 2014:137). Gramsci'ye (2014: 240-241) göre, Machiavelli'nin siyaset kuramını aktarış şekli onu, çağının diğer düşünürlerinden ayıran bir özelliktir. Buna göre Machiavelli'nin eseri[9] *"dünyadan uzak yaşayan düşünürlerin tekelinde olan, yalnız böyle bir çevreden olanların ellerinde dolaşan esrarlı bir kitap"* değildir. Machiavelli bir eylem insanıdır ve siyaset felsefesi insanları harekete geçirmek ve sistemi onarmak üzerinedir. Diğer bir ifadeyle Bloch'un da (2002:138) belirttiği gibi Machiavelli, siyasetin "gerçekçi bir reçetesini" bizlere sunmaktadır. Bu bakış açısı ve yukarıda aktarılanlar üzerinden hareket edilerek Machiavelli'nin siyaset teorisinin iki temel özelliği ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, iktidarın meşruluğunun manevi dayanaklardan kurtarılmasıdır. İkincisi, siyasal eylemin geleneksel ahlaki kurallardan soyutlanmasıdır. Bunlar dışında Machiavelli'nin siyaset kuramının diğer bir özelliği askeri stratejilere verdiği önemdir (Machiavelli, 2014:14; Zeybekoğlu, 2006:110).

Machiavelli'nin siyaset kuramının bu üç özelliğinin temelinde insana olan bakış açısı yatmaktadır. Buna göre Machiavelli, insanı ele geçirme arzusuyla tanımlar, ona kötü özellikler atfeder ve bunun sonucunda her insanı karşısındaki için bir engel olarak görür. Bu da onun politik söyleminin güç üzerine kurulmasıyla sonuçlanır.

Bu noktada sorulması gereken en önemli sorulardan biri Machiavelli'nin ruhani kaynaklardan soyutladığı ve güç temelinde açıkladığı politik söyleminin, nasıl meşruluk kazanacağı ve bu gücün nasıl sınırlandırılacağıdır. Bu soru, Machiavelli'nin yurtseverlik ilkesi bağlamında açıklanabilir. Buna göre Machiavelli, siyaset felsefesinde tüm toplumu ilgilendiren ortak sorunlara çözüm aramayı amaçlamış ve yüksek bir amacı hedeflemiştir. Öte yandan Machiavelli, bu amacı gerçekleştirirken toplumun ortak yararını ve kamusal refahı temel prensip olarak belirlemektedir. Nitekim Viroli'ye göre de Machiavelli, yöneticide olması gereken özelliklerden bahsederken her zaman "yurtseverliği" vurgulamaktadır. Buna göre ortak iyiliğe yönelen yönetici Cumhuriyet'i için kararlı ve gönüllü bir şekilde savaşmalıdır (Viroli'den Akt. Satıcı, 2015:121). Viroli'ye göre (1998:6) Machiavelli'nin siyaset kuramının asıl değeri Machiavelli'nin "yurtseverlik" tanımlamasından kaynaklanmaktadır. Bloch'a (2002:127) göre de Machiavelli, kamusal yaşam için geleneksel ahlak kuralları yerine ortak yarar ilkesini kabul etmektedir. Diğer bir ifadeyle bu, Machiavelli'nin ahlaki kurallar karşısında nesnel bir bakış açısına sahip olması ve gerçekliğin peşinden gitmesidir.

[9] Gramsci'nin bu değerlendirmesi Machiavelli'nin *Prens* eseri içindir.

Machiavelli'nin siyaset anlayışının oluştuğu ilk nokta, toplumsal düzenin doğuşunu aktarmasıyla başlamaktadır (Machiavelli 2017b:24-31). Buna göre, ele geçirme arzusuna sahip olan insanlar, bu arzularıyla paralel olarak birbirleriyle sürekli bir savaşım içinde olacaklar ve doğanın kıt kaynakları karşısında her insan, bir diğeri için ulaşmak istediği şey karşısındaki engeli ifade edecektir (Ağaoğulları, 2015:328). Bu durumdan kaçınmak isteyen insanlar, bir arada yaşamak için kendilerine "güçlü" olarak tanımladıkları bir üst otorite seçeceklerdir. Ancak zamanla seçtikleri lider, kendi doğasına uygun olarak, yozlaşmaya başlayacak ve böylece insanlar, iyi ve erdemli davranışları keşfedecekler ve yeni liderlerinde iyilik ve adalet arayacaklardır. Machiavelli'ye göre yönetim çeşitleri ve yönetimlerin dolaşımı da bu noktada ortaya çıkmaktadır (Machiavelli 2017b:31).

Bu noktada dikkat edilmelidir ki, doğaları kötü olan insanlar, doğalarına uygun olarak önce kötülüğü keşfetmektedirler ve ardından iyiliği tanımlamaktadırlar. Öte yandan böylece Machiavelli bu açıklamasıyla devletin varlığını da tanımlamaktadır. Buna göre devlet insan doğasının kontrolünü sağlamak amacıyla ortaya çıkmaktadır (Plamenatz, 1963:20; Köker, 2004:199). Schmitt (2006:86), insanın kötü doğasına vurgu yapan düşünürlerin[10] siyaset felsefelerinde insanları güvenliğe muhtaç kılarak, insanlara korku salan bir gerçeklikte devletin gerekliliğini ortaya koyduklarını belirtmektedir.

Bu sebeple Machiavelli'ye göre bir toplumsal düzenin kurulması kaynağını tek bir aklın egemenliğinden almalıdır. Çünkü doğaldır ki kötü doğaya sahip insanların oluşturdukları bir toplumsal düzende devlet düzeninin kurulması ve sürekliliğinin sağlanması, diğer bir ifadeyle hikmet-i hükümet, ancak tek bir aklın egemenliği altında kurulabilecektir (Machiavelli, 2017b:62). Dolayısıyla Machiavelli'ye göre devleti yoktan var etmek için yöneticinin tek olması, yönetimin her şeyi olması ve "kadir-i mutlak" olması gerekmektedir (Althusser, 2010:98). Bununla birlikte Machiavelli'ye göre, insanların toplumsal bir düzen kurmaları bir rastlantıdan ibarettir[11] ve dolayısıyla devletin ortaya çıkışı, insanların aralarında kurdukları herhangi bir sözleşmeye dayanmamaktadır (Machiavelli, 2017b:31). Althusser'e göre (2010:59) bir siyaset teorisinde eğer toplumlar ve yönetimler bir rastlantı sonucu oluşuyorsa o teori, yöneten ve yönetilen arasında herhangi bir anlaşmanın yapıldığını varsaymamaktadır. Akal da (2018:39) Machiavelli'nin düşünce sistematiğinin hak ve ödev gibi kavramları içermediğini belirtmektedir.

[10] Schmitt bu görüşünde Machiavelli dışında Hobbes ve Fichte'yi örnek vermektedir.

[11] Machiavelli'ye göre dünyanın başlangıcında insanlar dağınık bir halde yaşamaktadırlar. Zamanla sayılarının artması bir arada yaşamalarına sebep olmuştur ve dolayısıyla yönetim biçimleri de şans eseri ortaya çıkmıştır (Machiavelli, 2017b:31).

Devlete insan doğasının kontrolü görevini yükleyen Machiavelli, bu düşüncesiyle paralel olarak yönetim aygıtının yasa, din ve askeri kaynaklara sahip olması gerektiğini düşünmektedir. Buna göre iktidarın insanların doğalarını kontrol altına almalarındaki en temel araç yasalardır. Çünkü ona göre insanlar doğaları sebebiyle, özgür hareket alanı bulabildikleri her an kötülüğe yöneleceklerdir. Bu sebeple de bir toplumsal düzeni mükemmel yapan en önemli aygıt yasalardır (Machiavelli, 2017b:37; Machiavelli, 2017b:410). Öte yandan Machiavelli'ye göre yasalar, yöneticinin kişisel arzularından da toplumu korumaktadır: *"Ancak iş yasal bir otorite tarafından yönetildiği için, kişisel güçle yönetilmiş olduğunda yükselebilecek tüm söz konusu kötülüklerden sakınıldı."* (Machiavelli, 2017b:52). Diğer bir ifadeyle, Machiavelli'nin kamusal refahı sağlamanın aracı olarak yasaları gördüğü söylenebilir. Bununla birlikte Machiavelli'nin siyaset felsefesinin temel anahtarlarından birisi de onun "yurtseverlik" ve "ortak iyi" tanımlamalarıdır. Bu sebeple Machiavelli'nin siyaset kuramı için yasalar birincil öneme sahiptir. Doğaldır ki yasaları düzenleyen bir kişinin, insanların kötü doğalarını hesaba katması gerekir çünkü Machiavelli'ye göre yasaların en temel görevi de budur: *"(…) bir devlet planlayan ve onun için yasalar düzenleyen kişinin, insanların kötü olduklarını ve özgür alan buldukları zaman ruhlarındaki kötülüğe göre davranacaklarını önceden varsayması gerekir.*" (Machiavelli, 2017b:36-37).

Ancak yine de Machiavelli'ye göre yasalar her zaman tek başına kamusal refahı sağlayamayabilir. Bu noktada ise Machiavelli, iktidarın araçları arasına dini koymaktadır. Buna göre din, insanları harekete geçirmenin ve ikna etmenin en kolay yollarından biridir. Diğer bir ifadeyle Machiavelli'ye göre, Tanrı'ya yönelmek, yeni yasaların önemini anlayamayan insanları ikna etmenin tek yoludur (Machiavelli, 2017b:70-71). Bu sebeple de Machiavelli'nin siyaset felsefesi açısından dinin önemli bir yeri vardır. Çünkü Machiavelli kuramında teolojik temelli açıklamalarda bulunmasa da ve bu özelliğiyle laik kültürün Batı Avrupa tarihi açısından ilk örneklerinden birini oluşturmuş olsa da insanların bir arada yaşamalarını elverişli hale getirecek olan iktidarın, her zaman dinsel argümanlara sahip çıkması gerektiğini düşünmektedir(Viroli, 1989:407-408): *"Çünkü basiretli bir adamın bildiği birçok iyi şeyi, diğerlerini ikna edecek kadar kendiliğinden basit ve akılcı şeyler değildir. Dolayısıyla, bu zorluğu ortadan kaldırmak isteyen akıllı kişiler Tanrıya başvurdular."* (Machiavelli, 2017b:70-71).

Machiavelli'nin iktidarın araçları arasında dini görmesinin bir sebebi de onun insan doğası görüşünde aranabilir. Çünkü yukarıda da ifade edildiği üzere Machiavelli, devletin varlığını, insan doğasının kontrolü olarak açıklamaktadır ve din de insanlık tarihinde oluşmaya başladığı ilk andan itibaren içinde barındırdığı en önemli özelliğiyle, yani insanda oluşturduğu korku hissiyle, insanı kontrol altına alabilecek en kolay araçlardan biridir. Machiavelli bu konuda der ki: *"Nerede Tanrı korkusu eksikse, orada ya bir krallık düşer ya da dinin eksikliğini karşılayan bir prensin korkusu yerini doldurur."*

(Machiavelli, 2017b:71). Bununla birlikte din, insanların alışkanlıklarını ifade etmektedir ve bu sebeple yönetici her zaman buna saygı duymalıdır (Machiavelli, 2017b:73). Ancak bu noktada belirtilmelidir ki Machiavelli'nin burada bahsettiği, dinin devlet otoritesi üzerindeki etkisi değildir aksine Machiavelli, devleti din üzerinde etkin kılmaya çalışmaktadır (Machiavelli, 2017b:75) Ağaoğulları, 2015:335). Böylece Machiavelli, dini tüm kutsallığından arındırarak ona toplumsal bir görev yüklemektedir. Ona göre dinin yaratılması ise doğrudan dünyevi yaşamla ilişkilidir (Ağaoğulları, 2015:335).

Machiavelli'ye göre devleti insan doğasının kontrolü görevinde başarıya götürebilecek diğer bir aygıt, devletin askeri kaynaklarıdır (Machiavelli, 2017b:102). Siyaset felsefesinin genel prensibini kamusal refah ve "yurtseverlik" olgusuna dayandıran bir düşünürün orduya bu denli önem vermesi, özellikle de yaşadığı dönemin siyasal ve toplumsal özellikleri hesaba katılırsa herhalde şaşırılacak bir şey değildir. Bununla birlikte dikkate değer olan, Machiavelli'nin siyaset kuramındaki güce ve zor kullanmaya olan ilgisinin insanın doğası için tanımladığı kötü özelliklerden kaynağını almasıdır. Çünkü tahmin edilebilir ki insanların iyi olduğu bir toplumsal düzende ortak iyi zaten kendiliğinden oluşacaktır ancak ona göre devlet erkinin olduğu her düzen savaşı beraberinde getirecektir. Çünkü yukarıda da ifade edildiği üzere Machiavelli'ye göre her insan ele geçirme arzusu sebebiyle karşısındaki için bir engeli ifade etmektedir ve onu dizginleyebilmenin tek yolu icbar ve zor kullanmadan geçmektedir[12].

Machiavelli'nin siyaset felsefesi için sorulması gereken bir diğer önemli soru, iktidarın araçlarını yasa, ordu ve din olarak tanımlarken bu araçları kullanacak olan otoriteyi nasıl tanımladığı ve ona hangi özellikler seçtiğidir. Çünkü hatırlanacak olursa Machiavelli, tarihsel ahlakı erdemli davranışların anahtarı olarak görmemekteydi. Çalışmada sorgulanan ise bu özelliklerin Machiavelli'nin insan doğası görüşünden etkilenip etkilenmediğidir.

Machiavelli de Rönesans düşünürleri gibi, erdemi virtu kavramıyla tanımlamaktadır. Ancak ona göre bir insanın virtusu sadece iyilikle özdeşleştirilebilecek erdemli davranışlar değildir. Ona göre virtu güç, cesaret

[12] Literatürde Machiavelli'nin siyaset kuramının salt güç üzerine kurulu olduğu görüşleri bulunmakla birlikte farklı değerlendirmeler de mevcuttur. Örneğin Ağaoğulları (2015:333) ve Hale (2002:33) Machiavelli'nin siyaset kuramında siyasal özneleri güç ilişkileri bağlamında açıkladığını belirtirken Althusser (2010:123-126) Machiavelli'nin orduya yaklaşımını dört ayrı tezle açıklamaktadır. Althusser'in yaptığı değerlendirmede Machiavelli'nin orduya ilişkin düşüncelerini ortaya koyan ilk tez, askeri gücün devletten ve onu oluşturan diğer tüm araçlardan öncelikli olduğudur. İkinci tez, askeri gücün politikaya bağımlı ve onun etrafında şekillendiğidir. Üçüncü tez ise bu iki değerlendirmenin sentezinden oluşmaktadır. Buna göre askeri gücün politikadan daha öncelikli olması, politikanın onu yaratmasına bağlıdır. Son tez ise Machiavelli'nin askeri kuramının yöneticinin "kendi gücüne" dayandığıdır.

ve kararlılık gibi kavramları da içinde barındırmaktadır. Devlet erkini kontrol edecek yönetici de güçlü, kararlı ve cesaretli olabilmek için öncelikle kontrol altına alacağı insanların kötü doğasını bilmeli ve ardından da bu bilgisini zamana ve koşullara uyumlulaştırmayı öğrenmelidir (Machiavelli, 2017a:283). Machiavelli'nin bu düşüncesi onun insan doğası tanımlamalarıyla paraleldir çünkü ifade edildiği üzere ona göre her politik söylem bir gün değişebilir ancak evrensel ve kalıcı olan insanın doğasıdır. Dolayısıyla Machiavelli'ye göre yöneticide olması gereken temel prensip zamana ve koşullara uyum sağlayarak, insanın kötü doğasına uygun davranmasıdır: *"yapılması gereken uğruna yapılanı terk eden kişi, çok geçmeden korunmasını değil, yıkımını öğrenmiş olur"(Machiavelli, 2017a:193).*

Bununla birlikte Machiavelli'ye göre erdemli siyasal davranışlar sürekli bir değişim içindedir ve kişinin onu bir kere elde etmesi ile oluşacak bir yapıya sahip değildir. Ona göre virtu her zamana, her çağa ve her koşula göre yeniden farklı tanımlanabilir. Dolayısıyla yönetici, tarih ona ne öğütlüyorsa o doğaya uygun davranmalıdır: *"zaman değişirken onun tarzıyla uyumlu olmaktan çıktığında, onun düşüşü de kaçınılmaz olur."* (Machiavelli, 2017b:400); Bunun dışında yönetici kamusal refahı sağlarken, kötü olarak nitelendirilen davranışları sergileyebilir ve bu onun kötü bir yönetici olduğu anlamına gelmemektedir. *"İnsanların hepsi iyi olsaydı bu öneri iyi olmazdı; ama insanlar kötü oldukları ve sana verdikleri söze bağlı kalmayacakları için, sen de onlara verdiğin söze bağlı kalmak zorunda değilsin"* (2017a:213). Çünkü yönetici, ortak iyiyi sağlamak gibi büyük bir amaca yönelmiştir. Tıpkı Machiavelli'nin siyaset felsefesini İtalyan siyasal birliğini kurmak amacıyla şekillendirdiği gibi.

Nitekim Machiavelli'nin eserleri incelendiğinde görülecektir ki, Machiavelli prens'in her eylemini tarihsel süreçlerden örnek vererek ve insanın evrensel doğasına atıfta bulunarak belirlemektedir. Bu sebeple prens aslında tarihin kazandırdığı tecrübelerden yararlanarak ve insanlığın evrensel özelliklerini kabul ederek hareketlerini belirlemelidir. Bunu sadece kendi çıkarları için değil himayesine aldığı halkı için de yapmaktadır. Yani koşullara uygun bir şekilde halkının refahını yükselterek ele geçirme arzusunu yöneten prens, en erdemli şöhrete sahip olmuş olur (Arnhart, 2011: 136). Çünkü Machiavelli'ye göre bir prensin en asil görevi onur ve şöhrete kavuşabileceği yönetim sistemini kurmak ve onu koruyabilmektir (Skinner, 2004: 49). Böylece yönetici ve halk arasında bir çıkar birliği oluşmaktadır. *"Çünkü yönetim, tebaaları, size zarar vermeyecek ya da vermeyi istemeyecek tarzda elde tutmaktan başka bir şey değildir."* (Machiavelli, 2017b: 309). Bu durum da tekrar "ortak iyi arzusunu" hisseden ve her koşulda bunu sağlayabilecek yetenekleri ve erdemi olan bir yöneticiyi ortaya çıkartmaktadır: Savaşan kişi *"kamu yararına olan her şeyi yapmak için de dikkat etmelidir."* (Machiavelli, 2017b: 242).

Strauss'a (2017: 89) göre Machiavelli'nin bu bakış açısı onun, iyi ve kötü ayrımını şan şöhret arzusuyla birleştirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla Machiavelli'ye göre bir yöneticinin iyi ve kötü eylemleri arasındaki bağ onun şöhretine bağlıdır ve bu aynı zamanda yöneticinin erdemli davranışlarının anahtarıdır. Öte yandan Machiavelli halkın erdemini de yurtseverlik duygusuyla ilişkilendirmektedir. Örneğin Machiavelli'ye göre Roma Cumhuriyeti'nin başarısı halkının yurtseverliğinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple de Machiavelli'ye göre Roma cumhuriyeti virtu açısından oldukça zengindir (Skinner, 2004: 83).

Sonuç olarak Machiavelli'nin, prenste olması gereken özellikleri, insan doğası ve prensin bu doğayı kontrol ederek "ortak iyiye" ulaşma yeteneği olarak tanımladığı söylenebilir. Machiavelli'nin bu bakış açısı, onun siyaset felsefesinin sınıflandırılması hakkındaki literatürdeki tartışmaya da cevap olabilir. Buna göre, Machiavelli için devlet yönetiminde ideal ve evrensel olan bir yönetim biçimi bulunmamaktadır. Çünkü Machiavelli'nin politik söylemi ideal olana odaklanmaz. Bir başka anlatımla, eğer Machiavelli'nin politik söylemi için bir ideal olan aranacak ise onun politik söylemi için ideal olanın, zamana ve koşullara uygun olan yönetim biçimi olduğu söylenebilir (2017b:50). Bu sebeple Machiavelli'ye göre, devletin düzeni ve sürekliliği için zamanın koşullarına prenslik yönetimleri de uygun olabilir cumhuriyet yönetimleri de (Karaböcek, 2014:122). Dolayısıyla Machiavelli'nin siyaset felsefesinin temelinde yurtseverlik anlayışı ve buna bağlı olarak ortak iyi arzusu olduğu düşünüldüğünde, Machiavelli'nin siyaset felsefesi için ideal bir yönetimin ne olduğu sorusu da anlamını yitirmektedir. Çünkü prense zamana ve koşullara bağlı olmayı öğütleyen Machiavelli, Prensin zamanın ve koşulların gerekliliklerine bağlı kalarak ortak hedefi amaçlayan bir yönetim biçimi seçmesini tercih edecektir.

Bununla birlikte Machiavelli, en üstün yönetim biçimi olarak cumhuriyet rejimini öngörüyor olsa bile bu doğal hukuk anlayışına sahip klasik felsefe öncülerinin görüşleriyle karıştırılmamalıdır. Çünkü yukarıda da ifade edildiği üzere Machiavelli'nin siyaset kuramı yönetim için olması gerekeni aramaktan çok uzaktadır (Bumin, 2018:93). Bununla birlikte bu tartışmada, yukarıda da ifade edildiği üzere onun siyaset felsefesinde yöneticinin ve iktidarın meşruluğunu nasıl sağladığı temel sorulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu soruya verilecek cevap Machiavelli hakkındaki literatürdeki farklı değerlendirmeleri[13] de uzlaştırabilir. Ancak tekrar belirtilmelidir ki bunun cevabı açıktır; Machiavelli, kötü olarak tanımladığı insan doğasının kontrolünü sağlamayı birinci sıraya koymaktadır

[13] Kimi düşünürler Machiavelli'yi *Prens*'in yazarı olarak, mutlak monarşi kuramcıları arasında sayarken, kimi düşünürler de halk yönetimleri kuramcıları arasında saymaktadır. Diğer bir ifadeyle Machiavelli, kötülüğün öğretmeni olarak anılırken aynı zamanda tiranların acımasızlıklarına karşı yurtsever bir düşünür olarak da anılmaktadır (Tunçel, 2014: 35).

ve bu amaçla "ortak iyi" her zaman iktidarın meşruluğunun kaynağıdır. Nitekim Machiavelli, hiçbir zaman her amaca giden yolu meşru görmemektedir ve acımasızlığı da yöneticide olması gereken bir özellik olarak saymamaktadır. Eserlerinde bu savın en temel örneği Agathocles'tir. Buna göre Agathocles, devletini korumayı başarabilmiş bir yönetici olarak aktarılır, ancak Machiavelli bireysel çıkarlar doğrultusunda hareket etmesi ve şiddeti ölçüsüz kullanması sebebiyle Agathocles'in eylemlerini erdemli davranışlar olarak değerlendirilmemiştir (Machiavelli, 2017a:133; Skinner, 2014:66).

Öte yandan bu noktada belirtilmelidir ki, Machiavelli'nin siyaset teorisinde, insan doğası evrensel özelliklere sahip olduğu için zamana ve koşullara göre değişmeyecektir. Bu sebeple Machiavelli'nin siyaset felsefesinde, devlet için ideal bir yönetim biçimi bulunmasa da insan doğasının kontrolü amacıyla oluşturduğu yönetim erki için ideal olan ilkeler bulunduğu söylenebilir. Söz konusu ilkelere örnek olarak yukarıda da ifade edildiği üzere, Machiavelli'nin bir yönetim erkinin kuruluşunda tek bir aklın egemenliğine vurgu yapması, iktidarın araçlarını ve devletin sürekliliğini yasa, ordu ve din olarak belirlemesi, yöneticide olması gereken özellikleri[14] tanımlaması olarak sayılabilir.

Sonuç olarak, Machiavelli yöneticiyi her şeyden önce tarihsel ahlakın gerekliliklerinden özerk kılmakta ve yöneticinin otoritesini yasa ve din gibi araçlarla sağlamlaştırmaktadır. Bu düşüncesinin temelinde insanın kötü doğası ve devlet erkini bu kötü doğayı dizginleyecek mekanizma olarak görmesinde yatmaktadır. Öte yandan Machiavelli'ye göre her türlü gereklilik zamana ve koşullara göre değişmektedir. Dolayısıyla ona göre bilge bir yönetici sadece zamana ve koşullara uyum sağlamakla yükümlüdür. Ancak Machiavelli'ye göre zamana ve koşullara uyum kamusal yarar gözetilerek yapılmalıdır. Bu sebeple insanların kötü doğalarını dizginlemek ve devletinin güvenliğini sağlamak isteyen yöneticinin her eylemi ahlaki yargılamaların dışında bırakılmalıdır. Machiavelli'nin bu düşünce sistematiği insanların kötü doğalarının siyasette gücü etkin kıldığının bir gerekçesi niteliğindedir.

Sonuç

Çalışmanın yukarıda sıralanan argümanları çerçevesinde özetle denilebilir ki siyaset, toplumsal bir düzenin yaratılmasındaki en temel araçtır ve bu aslında insan eylemlerinin düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Herhangi bir şeyi düzene sokmak ise onun oluş evresini, yani doğasını hesaba katmak anlamına gelmelidir. Nitekim siyaset ile ilgilenen düşünürler de siyaset felsefelerini aktarırlarken insan doğası tanımlamalarına sıkça yer vermişlerdir.

[14] *Virtu*

Machiavelli de eserlerinde sık sık insan doğasını referans göstermiş ve kendi siyaset felsefesini inşa ederken insan doğasına önemli bir yer vermiştir.

Çalışmada tespit edildiği üzere, Machiavelli'nin siyaset felsefesinde, toplumun doğuşu, yönetimin kaynağı, yönetim biçimleri sınıflandırılması, iktidarın araçları (yasa, ordu ve din) ve yöneticide olması gereken özellikler hakkında yaptığı açıklamalar onun tanımladığı insan doğasına uygun bir şekilde geliştirilmiştir. Dolayısıyla onun siyaset felsefesinin özünü, kötü olarak tanımladığı insan doğasından aldığı söylenebilir. Bu çerçevede Machiavelli'nin insan doğası hakkındaki görüşleri kategorize edilerek, siyaset kuramı arasındaki ilişki devlet tanımı üzerinden sorgulandığında şöyle bir sonuca ulaşılmaktadır. Rasyonel, ele geçirme arzusuna sahip, kötü ve bencil bir doğayla özdeşleştirilen insanların kurduğu bir yönetim olarak devlet, kaynağını tarihsel olgulardan almalı, herhangi bir özneyi hedeflememeli, yani evrensel olmalı ve temel görevi insanın kötü doğasını kontrol altına alarak kamusal refahı sağlamak olmalıdır.

Machiavelli'nin insan doğası görüşü ve siyaset felsefesi arasında kurulan bu ilişkinin ulaştığı bir diğer sonuç onun siyaset kuramında, yukarıda aktarılan devletin temel özelliklerinin sağlandığı koşullarda devletin hangi yönetim biçimine göre yönetildiğinin bir önemi kalmadığıdır. Dolayısıyla Machiavelli'nin siyaset kuramı için ideal olan yönetim biçimi, devlete yüklediği görevleri sağlayabildiği, yani insan doğasını kontrol edebildiği sürece idealdir. Bu açıdan bakıldığında Machiavelli'nin genel siyaset teorisinin sınıflandırılması hakkındaki literatürdeki tartışma anlamını yitirmektedir. Çünkü Machiavelli'ye göre, "ortak iyi" ve kamusal refahın sağlanması koşuluyla cumhuriyet ya da monarşi yönetimlerinden biri seçilebilir.

Kaynakça

Ağoğulları, M. A. (2015). "Niccolo Machiavelli: Prensin İktidarından Devlete". Ağaoğulları M. A. (Ed.). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Airaksinen, T. (2011). Against all the odds: Machiavelli on Fortune in Politics. L, Donskis (Ed.) *Niccolo Machiavelli: History, Power and Virtue* (226), Rodopi, 1-14.

Akal, C. B. (2018). "Machiavelli, Makyavelizm ve Meşruiyet Sorunu", *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*: Akal, C. B. (drl.). Dost Kitabevi, Ankara, 26-42.

Althusser, L. (2010). *İki Filozof: Machiavelli – Feurbach.* (Çev. A. Tümertekin), İthaki Yayınları, İstanbul.

Anglo, S. (2001). "Niccola Machiavelli: Siyasal ve Askeri Çöküşün Anatomisi", *Siyasal Düşüncenin Temelleri*, B. Redhead (drl.), (Çev. Hikmet Özdemir), Alfa Yayınları, İstanbul. 95-111.

Armaner, T. (2018). "Machiavelli, Fichte ve Siyasi Erdem", *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*: Akal, C. B. (drl.). Dost Kitabevi, Ankara, 96-103.

Arnhart, L. (2011). *Platon'dan Rawls'a Siyasi Düşünce Tarihi.* (Çev. A. K. Bayram), Adres Yayınları, Ankara.

Baldini, E. (2018). "Machiavelli, Makyavelizm ve SiyasiModernite Sorunu", *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*: Akal, C. B. (drl.). Dost Kitabevi, Ankara, 11-25.

Beiner, R. (1993). Machiavelli, Hobbes and Rousseau on Civil Religion. *The Review of Politics,* 55(4): 617-638.

Bloch, E. (2002). *Rönesans Felsefesi Üzerine*, (Çev. H. Portakal), Cem Yayınevi, İstanbul

Bumin, T. (2018). "Machiavelli Okumaları", *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*: Akal, C. B. (drl.). Dost Kitabevi, Ankara, 81-95.

Febvre, L. (1995). *Rönesans İnsanı*. (Çev. M. A. Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara.

Forde, S. (1992). "Varieties of Realism: Thucydides and Machiavelli". *The Journel of Politics*, 54(2): 372-393.

Genç, Ö. (2017). "Rönesans Döneminde Avrupa Tarihyazımı ve Niccolo Machiavelli".

Gülenç, K. (2014). "Niccolo Machiavelli" A, Tunçel, ve K, Gülenç (Ed.) *Siyaset Felsefesi Tarihi Platon'dan Zizek'e*. Doğu Batı Yayınları, Ankara.

Gramsci, A. (2014). *Hapishane Defterleri*. (Çev. A. Cemgil), Belge Yayınları, İstanbul.

Hale, J. (2002). "Machiavelli ve Bağımsız Devlet". D, Thomson (Ed.) içinde, *Siyasi Düşünce Tarihi*. Metropol Yayınları, İstanbul, 27-45.

Kadıoğlu, M. (2011). "Hümanizm". *Sosyoloji Konferansları*, 0 (23): 157-165.

Karaböcek, C. (2014). "Her dem yeni Machiavelli". *Felsefelogos Dergisi*, (54): 121-130.

King, R. (2018). *İktidar Filozofu: Machiavelli*. (Çev. V. Atmaca), Alfa Yayınları, İstanbul.

Köker, L. (2004). "Rönesans ve Niccolo Machiavelli". Ağaoğulları, M. A., & Köker, L. (ed.). *Tanrı Devletinden Kral Devlete*. Ankara: İmge Kitapevi.

Machiavelli, N. (2017a). *Prens*. (Çev. K. Atakay),Can Yayınları (Minikitap), İstanbul.

Machiavelli, N. (2014). *Savaş Sanatı* (Çev. A. Tolga), Say Yayınları, Ankara.

Machiavelli, N. (2017b). *Tutis Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler*. (Çev. A. Tolga), Say Yayınları, Ankara.

Newell, W. R. (1987). "How Original Is Machiavelli? A Consideration of Skinner's Interpretation of Virtue and Fortune". *Political Theory*, 15(4): 612-634.

Plamenatz, J. P. (1963). *Man and Society: Political and Social Theory* (1). McGraw-Hill.

Rahe, P. A. (2005). *Machiavelli's Liberal Republican Legacy*, Cambridge University Press.

Satıcı, M. (2015). "Ahlak-Politika İlişkisi Bakımından Machiavelli'nin Politika Teorisi". *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, (*20): 113-130.

Schmitt, C. (2006). *Siyasal Kavram*. (Çev. E. Göztepe), Metis Yayıncılık, İstanbul.

Senemoğlu, O. (2016). "Machiavelli'den Hobbes'a Rönesans Dönemi Siyaset Teorisinde İnsan Doğası ve Toplum Anlayışı". *İnsan ve İnsan Bilim, Kültür ve Düşünce Dergisi*, 3(8): 77-100.

Skinner, Q. (2004). *Düşüncenin Ustaları: Machiavelli*. (Çev. C. Atilla), Altın Kitaplar, İstanbul.

Skinner, Q. (2014). *Modern Siyasal Düşüncenin Temelleri Birinci Cilt: Rönesans*. (Çev. E. Buğlalılar, & B. Yıldırım) Ankara: Phonix Yayınevi.

Strauss, L. (2017). *Politika Felsefesi Nedir*? (Çev. S. Zelyüt), Öteki Yayınevi, İstanbul.

Şenel, A. (1990). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. V Yayınları, Ankara.

Tunçel, A. (2014). "'Uyum'suz Bir Cumhuriyetçi: Machiavelli". *Felsefelogos Dergisi,* (54): 35-50.

Okan, E. (2016). "Thyke ya da Fortuna". *D.Ü. Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Yayını,* 1(1): 1-14.

Öztürk, A. (2013). "Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(2): 181-204.

Öztürk, A. (2014)."Machiavelli'nin Tarih anlayışı". *Felsefelogos Dergisi,* (54): 77-90.

Viroli, M. (1989). "Republic and Politics in Machiavelli and Rousseau". *History of Political Thought*, 10(3): 405-420.

Viroli, M. (1998). *Founders of Modern Political and Social Thought: Machiavelli*. Oxford Universıty Press, New York.

Yakar, T. (2014). "Machiavelli'de İnsan Doğası" *Felsefelogos Dergisi*, (54): 131-144.

Zelyüt, S. (2018). "Makyavelyen Virtu". *Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite*: Akal, C. B. (drl.) Dost Kitabevi, Ankara.

Zeybekoğlu, A. E. (2006). Machiavelli ve Biz. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 64(1): 109-128.